

Куришко О.О.

**асистент кафедри бухгалтерського обліку та аудит
ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»**

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В УКРАЇНІ

Розглядаючи економіку будь-якої сучасної держави як динамічну та багатогранну, можна визначити, що об'єктивним і невід'ємним економічним явищем сучасності є існування тіньового сектору економіки, при цьому його частка в ВВП, динаміка та структура залежить від історико-економічних умов формування ринкових відносин. Існування тіньового сектору економіки та ряду злочинних видів діяльності (торгівлі наркотиками та людьми, хабарництва, шахрайства) та значні суми коштів, що при цьому обертаються, створили умови для розвитку такого економічного явища, як легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом. Поширення легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, в рамках глобалізації світової економіки не лише сприяли розвитку транскордонної злочинної діяльності, але й ініціювали створення національних та міжнародних інституцій з протидії та запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Взаємовідносини між клієнтами та фінансовими установами в процесі проведення фінансових операцій передбачають реалізацію наступних завдань:

- проведення фінансової операції клієнта;
- забезпечення фінансовими установами запобігання та протидії легалізації злочинних доходів;
- забезпечення позитивного іміджу та уникнення штрафних санкцій (адміністративних, кримінальних) фінансовими установами та персоналом.

В ході проведення фінансового моніторингу установи використовують метод ідентифікації клієнта, які проводять фінансові операції. Додаткові дані

для ідентифікації клієнта можуть також бути одержані від клієнта та інших публічних (відкритих) джерел.

Ідентифікація та вивчення фінансової діяльності установами здійснюються у наступних випадках:

- встановлення ділових відносин установи з клієнтами;
- виникнення вмотивованої підозри в легалізації злочинних доходів або фінансуванні тероризму;
- проведення операції, що підлягає фінансовому моніторингу;
- проведення неперіодичної (разової) операції без встановлення відносин з клієнтами на суму більше 150 000 грн.

Якщо у фінансової установи існує сумнів у достовірності чи повноті інформації про клієнта, то вона зобов'язана перевірити та уточнити інформацію щодо ідентифікації такого клієнта (особи). Для цього на безоплатній основі фінансова установа має право витребувати від державних органів інформацію стосовно ідентифікації клієнта. При цьому особливістю взаємовідносин між фінансовими установами та клієнтом є право перших витребувати від останніх інформацію про ідентифікацію клієнта, особливості його діяльності та фінансового стану, що необхідна для повної та об'єктивної ідентифікації клієнта.

У разі ненадання даної інформації клієнтом (в тому числі за умови вмотивованої підозри зі сторони відповідального працівника фінансової установи) можлива відмова фінансової установи від проведення такої операції, проте в даному разі установа не буде отримувати відповідні види доходів. Фінансова установа має право відмовитися від проведення операції у разі, якщо вона містить ознаки такої, що направлена на легалізацію доходів та фінансування тероризму, та повідомити про це ДСФМУ протягом одного робочого дня, проте не пізніше наступного робочого дня з дня відмови.

Фінансові установи можуть не проводити ідентифікацію клієнтів у разі проведення операції клієнтами, що були ідентифіковані раніше, та укладення правочинів між зареєстрованими в Україні фінансовими установами.

В умовах розвитку світової фінансової кризи спостерігається її вплив на учасників взаємовідносин фінансового моніторингу. Зокрема на першому рівні даних взаємовідносин в умовах погіршення економічної кон'юнктури на ринку та загального спаду економіки країни неминуче підвищується ризику клієнта, оскільки значна кількість суб'єктів господарювання в даних умовах буде ухилятися від оподаткування, проводити нелегальні операції, а потім легалізувати кошти, отримані злочинним шляхом. В той же час в умовах кризи погіршилася ситуація на ринку банківських послуг, внаслідок дії мораторію на дострокову видачу депозитів, що призводило до погіршення фінансового стану небанківського сектору, який частину акумульованих коштів зберігав саме в банківському сегменті фінансового ринку.

Для ефективного проведення внутрішнього фінансового моніторингу з використанням підходу, орієнтованого на оцінку ризику, у фінансових установах рекомендується:

- встановити вимоги до працівників фінансових установ;
- створити централізовану систему автоматизованого ведення, оброблення та аналізу даних про клієнтів для безперервного виявлення та оцінки ризиків;
- здійснювати порівняльний аналіз та модернізацію критеріїв ризиків на основі накопичених результатів аналізу ризиків;
- забезпечувати спеціалізовані підрозділ кваліфікованими та перевіреними на професійну відповідність працівниками;
- забезпечити системне підвищення рівня кваліфікації працівників спеціалізованих підрозділів фінансового моніторингу, підрозділів внутрішнього аудиту та працівників, що займаються обслуговуванням клієнтів;
- здійснювати зовнішній та внутрішній аудит.

Істотним недоліком механізму інформування відповідальним працівником ДСФМУ про підозрілі фінансові операції є положення відносно існування достатніх підстав підозрювати фінансову операцію такою, що має на

меті легалізацію доходів, в день виникнення даних підозр. На думку автора, дана процедура дає змогу використовувати як клієнтам, так і особливо персоналу та менеджменту і власникам фінансових установ їх для легалізації доходів та одночасно вказувати ДСФМУ на виникнення мотивної підозри щодо легалізації коштів в проміжок часу, коли фінансова операція є закінченою, а кошти перетворені з безготівкової форми в готівкову.

Істотним недоліком системи фінансово моніторингу є відсутність в системі органів державного фінансового моніторингу спеціалізованого органу виконавчої влади в сфері митної справи, оскільки саме він проводить контроль руху готівкових коштів через митний кордон країни, а як свідчить світова практика, на даному етапі розвитку системи фінансового моніторингу актуалізується питання боротьби з готівковими кур'єрами.

Важливим фактором ефективності функціонування ДСФМУ є його незалежність, яка має розглядатися як відсутність економічних, політичних, соціальних та інших інтересів в діяльності керівництва ДСФМУ, оскільки ДСФМУ є спеціалізованим органом, що забезпечує протидію та запобігання легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, а також є підрозділом фінансової розвідки, забезпечуючи координацію діяльності та обмін інформацією з ПФР інших країн та спеціалізованими міжнародними організаціями.

Таким чином, зазначені заходи є основою для удосконалення існуючого механізму координації діяльності суб'єктів фінансового моніторингу в Україні та сприятимуть підвищенню ефективності фінансового моніторингу як процесу протидії та запобігання легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

Куришко, О.О. Особливості правового забезпечення фінансового моніторингу в Україні [Текст] / О.О. Куришко // Актуальні проблеми правового регулювання фінансово-кредитних відносин : тези доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції (10-11 червня 2011 р.). - Суми : УАБС НБУ, 2011. - С. 161-164.